

## ÖZELLEŞTİRME SÜRECİNE SENDİKALARIN BAKIŞ AÇISI: BURDUR VE UŞAK ŞEKER-İŞ SENDİKASI ÖRNEKLERİ\*

Özal Çiçek<sup>1</sup>

### ÖZ

Bu çalışma, Şeker sanayinde, sektör içerisinde yer alan Şeker-İŞ Sendikası'nın sektörde yaŐanmakta olan özelleştirme süreci karşısındaki konumlanıŐını ve bunun özellikle henüz özelleştirme sürecinin tamamlanmadıŐı Burdur ve UŞak illerindeki etkilerini ele almayı amaçlamaktadır. Şeker sektöründe 2000'li yılların başından beri yaşanan özelleştirme dalgasıyla birlikte, devletin kontrolünde bulunan Şeker sektörü hızla özel sektörün eline geçmiş, bu durum gerek fabrika çalıŐanlarını gerekse de pancar üretiminde yer alan çiftçileri ciddi boyutlarda etkilemiştir. Bu etkilerin analiz edilebilmesi adına ilk aşamada; Şeker sanayinde yer alan üretim aşamaları ve Şeker sanayindeki sendikalaşma süreçlerine bakılmış ve bu analizlerin yereldeki etkileri Burdur ve UŞak örneklemi üzerinden ilgili fabrikaların sendika başkanlarının yorumlarıyla irdelenerek deŐerlendirilmeye çalışılmıştır.

**Anahtar Kelimeler:** Özelleştirme, KİT, Sendikalaşma, Şeker Sektörü, Şeker-İŞ Sendikası.

---

\* Saha çalıŐmasındaki katkılarından dolayı Hazal Güven, Huriye Tiker, Mehmet Çan ve Volkan Ali Okyay'a teŐekkür ederim.

1 ArŐ. Gör., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Isparta/Türkiye, E-posta: ozalcicek@sdu.edu.tr

## **PERSPECTIVE OF TRADE UNIONS ON PRIVATIZATION PROCESS: SAMPLES OF BURDUR AND UŞAK ŞEKER-İŞ UNION**

Özal Çiçek

### **ABSTRACT**

The study aims to discuss the deployment of Şeker-İş Union, operating in the sugar industry, against the privatization process being experienced in the sector and to discuss especially the effects of the process on the provinces of Burdur and Uşak where the privatization process has not been completed yet. Together with the privatization wave being experienced in the sugar industry till the 2000s, the sugar industry previously had been controlled by the public sector changed hands towards the private sector. This alteration affected both the factory workers and the farmers of sugar beet substantially. In order to analyse these effects, the phases of production in the sugar industry and the unionization process were searched at first and on the basis of the samples of Burdur and Uşak the local effects of these analyses were assessed through the examination of the remarks of labour union leaders of the related factories.

**Keywords:** Privatization, State Owned Enterprises, Unionization, Sugar Industry, Şeker-İş Union.

## GİRİŞ

Kamu iktisadi teşebbüslerinin mülkiyetinin özel kişi ya da kurumlara devredilmesi olarak tanımlanan özelleştirme, neo-liberal politikaların yaygınlaşmaya başladığı 1970'li yılların sonundan itibaren pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede geçerli iktisadi bir politika aracı olarak görülmeye başlanmıştır. Bu dönem içerisinde; öncelikle İngiltere ve ABD gibi liberal ülkelerde başlayan özelleştirme hareketleri, zamanla tüm dünya geneline ve Türkiye'ye de sirayet etmiştir. Emek yoğun bir üretime dayalı ve çoğunlukla küçük ve orta ölçekli işletmelerde üretilen şeker, gerek hammaddesi şeker pancarına dayalı olması sebebiyle tarımsal üretimle bağları olan, gerekse de mevcut sanayi üretiminde özellikle de kamu sektöründe katma değer sağlayan stratejik bir üründür. Ortaya koyduğu katma değerle özel sektörün dikkatini çeken şeker üretimi, özelleştirme süreçleriyle birlikte kar marjı yüksek bir alan olarak görülmeye başlanmıştır. Hiç şüphesiz ki şeker sektörü gibi kamusal üretim sahasının güdümünde olan bir üretim alanı içerisinde de özelleştirme politikaları kaçınılmaz bir hal almaya başlamıştır.

### 1. ÖZELLEŞTİRME KAVRAMI

Dar anlamda özelleştirme; kamu iktisadi teşebbüslerinin mülkiyet ve yönetiminin özel kişi ya da kurumlara devredilmesidir. Geniş anlamda özelleştirme; devletin ekonomi içindeki varlığının azaltılması veya ortadan kaldırılması için sadece kamu iktisadi teşebbüslerinin değil diğer kamu kurum ve kuruluşlarının ürettikleri mal ve hizmetlerin de özel kesime devredilmesi anlamına gelir (Yasin, 2007: 1-2). Diğer yandan; özel hukuk kişilerinin piyasaya girişlerinin çeşitli biçimlerde engellenmesiyle oluşturulmuş devlet tekellerinin, kurumsal serbestleştirme (deregülasyon) yapılarak kaldırılması ve özel girişimcilerin piyasaya serbestçe girişinin sağlanması da geniş anlamda özelleştirme olarak ifade edilmektedir (Bayraktutan, 2003: 80).

Özelleştirme Kavramı dört ayrı amacı ve unsuru içermektedir (Falay, 1994: 89):

1. Kamu sektörü tarafından üretilen mal ve hizmetlerin finansmanının özelleştirilmesi.
2. Kamu sektörüncü finansmanı sağlanan mal ve hizmetlerin üretiminin özelleştirilmesi.
3. Kamu teşebbüslerinin mülkiyetinin ve yönetiminin kısmen veya tamamen özel kesime devredilmesi.
4. Mal ve hizmet üretimindeki kamusal tekellerin kaldırılması.

The Morgan Bank (1986) tarafından yüksek bürokratlar arasında yapılan araştırmada, özelleştirmenin amacı, ekonominin piyasa güçlerine tepkisini geliştirerek kaynak kullanımında etkinliği arttırmak ve büyümeyi hızlandırmak olarak (Zaim ve Çakmak, 1994: 89) belirtilirken, özelleştirme genel amaç olarak, devletin ekonomiye müdahalesini özellikle de bir "müteşebbis" niteliği kazanmasını ortadan kaldırmayı ve devleti başta, iç ve dış güvenlik olmak üzere, klasik fonksiyonlarını yerine getirmeye imkân sağlayacak biçimde "küçültmeyi" benimsemiştir (TDV, 1994: 52).

## **2. ÖZELLEŞTİRMENİN DÜNYADA VE TÜRKİYE'DEKİ TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ**

1980'lerin başından itibaren, pek çok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede geçerli bir model niteliği kazanan serbest piyasa ekonomisinin başarılı olabilmesi için kullanılan en önemli araçlardan biri "özelleştirme" olmuştur. Bu dönemde, öncelikle İngiltere ve Japonya'da başlayan özelleştirme, halen Merkezi-Doğu Avrupa'dan Orta Asya'ya Amerika'dan Avustralya'ya dek tüm dünyada, çok farklı toplumlarda ve toplumsal farklılıkların dayattığı uygulama çeşitliliği ile geçerliliğini sürdürmekte ve giderek yaygınlaşmaktadır. Özelleştirmenin şuanda 100 kadar ülkenin gündeminde olduğu ve 1991 yılı sonu itibari ile tüm dünyada yaklaşık 300 milyar dolarlık özelleştirme uygulamasının yapıldığı belirtildiğinde, sözü edilen yaygınlığın kapsamı daha bir açıklık kazanmış olmaktadır (TDV, 1994: 58).

Türkiye'de özelleştirmeye ilişkin ilk yasal düzenleme, 29.02.1984 tarih ve 2983 sayılı Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması hakkındaki kanun ile yapılmıştır (Eren, 2008: 246). Özelleştirmeye dair en önemli yasal düzenlemelerden bir diğeri ise; üzerinde daha sonra değişiklikler yapılmış olmakla birlikte 24.11.1994 tarih ve 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu'dur (Karabıyık, 2010: 3). Özelleştirme; küreselleşme ve neo-liberal politikaların etkisi çerçevesinde Türkiye'de, özellikle 1980 sonrasında zeminini genişleten ve diğer ülkelerin büyük bölümünde olduğu gibi, ekonomik sorunların çözümü için başlıca çare olarak düşünülen bir olgu halini almıştır. Yaklaşık son on yıldan beridir özelleştirme, Türkiye gündeminin ilk sıralarında hararetle tartışmalar içerisinde cereyan eden bir konu olmuştur (Taşçı, 2008: 96).

## **3. SENDİKALARIN ÖZELLEŞTİRMEYE BAKIŞI**

Sendikaların temelde özelleştirme konusundaki karşıt tavırları üç şekilde ortaya çıkmaktadır. Buna göre; sendikalar, özelleştirmenin felsefesine ve özüne karşı olarak tamamıyla özelleştirme aleyhinde bir tavır sergileyebilirler;

özelleştirme ibaresinin yanında kendi politikaları açısından özelleştirmeye yönelik seçici bir tavırla, belirli alanlarda özelleştirme karşıtı olabilirler ya da özelleştirmenin kendisine net bir tavır koymadan, sendikalara ve çalışanlara yönelik olumsuz etkilerini kaldırmaya veya azaltmaya yönelik bir karşı koyma tavrını benimseyebilirler, başka bir ifadeyle "sosyal tedbirli özelleştirme" den yana durabilirler (Alper, 1994: 153-154).

Türkiye'deki genel tavra bakıldığında ise; özelleştirmeye tamamen karşı olmak yerine, "şartlı özelleştirme" politikasının daha ön planda olduğu görülmektedir. Türkiye'deki sendikaların özelleştirme karşıtı politikalarında temel nokta, özelleştirme politikalarının içeriğine yönelik olmaktadır. Bu açıdan uygulanan politikaların; iktisadi sebeplerden daha çok ideolojik ve siyasi sebeplere dayandırıldığı görülmektedir (Alper, 1994: 158).

Özelleştirme süreci ile birlikte sendikalar açısından uygun koşulların bulunduğu kamu işyerlerinin özel işverenlere devredilmesi sendikaları ciddi şekilde etkilemiştir. Bu açıdan özelleştirmelerin sendikalara yaptığı etkileri sendikalaşmaya ve sendikal harekete yaptığı etkiler olmak üzere iki açıdan ele almak mümkündür. Özelleştirme politikalarının uygulanmasında en temel neden olarak; kamu kesimi işyerlerinde gereğinden fazla işçi çalıştırılması ve bunun verimsizliğe yol açması gösterilmektedir. Bu bağlamda; özelleştirme süreci gerçekleştiğinde ilk aşamada, fazla olarak görülen işçiler işten çıkarılmaktadır. Bu durum; istihdam düzeyinde bir azalmaya neden olmakta ve çok sayıda sendikalı işçinin işsiz kalmasına yol açmaktadır. Böylece, sendikalaşma düzeyinde bir düşüş yaşandığı gibi, istihdam düzeyinde de bir daralma görülmüştür (Müftüoğlu, 1996: 498).

Özelleştirme uygulamaları içerisinde genelde büyük ölçeklere sahip kamu işletmelerinin küçük iş yerlerine ayrılarak satılması yolu tercih edilmektedir. Bu durum, sendikalaşmaya uygun olan çok sayıda işçinin çalıştığı büyük ölçekli işletmelerin, daha az işçinin çalıştığı ve sendikaların gelişmesinin güç olduğu küçük ve orta ölçekli işletmeler haline dönüşmesine yol açmaktadır. Özelleştirme süreciyle beraber, özel sektör işverenlerine devredilen işyerlerinde örgütlenmiş olan sendikalara ve sendikalı işçilere baskı uygulanması, işlerin taşeronlara verilmesi ve üretimin bir bölümünün fason veya ev işi verme gibi yöntemlerle işyeri dışına taşınmasıyla sendikaların devre dışı bırakılmasına yönelik yollar aranmaktadır. Böylece sendikalar örgütlenmede büyük sorunlarla karşılaşmakta, bu da sendikalaşmayı olumsuz etkilemektedir (Müftüoğlu, 1996: 498-499).

Sendikaların özelleştirmeden olumsuz etkilenmesine yol açan bu gelişmelerin yanında özelleştirmenin bir "sendikasızlaştırma" süreci olarak ele alınmaması ve özelleştirilen işyerlerinde sendikal örgütlenmenin benimsenmesi durumunda, sendikalar açısından bazı olumlu gelişmelerin ortaya çıktığını ileri süren görüşler de söz konusudur. Bu görüşlere göre, örneğin

KİT'lerde çalışanların büyük bir bölümünü oluşturan memur ve sözleşmeli personel statüsündekilerin özelleştirmeye birlikte, işçi statüsüne geçerek kapsam içine girebilmesi ve işçi sendikalarına üye olabilmesi sağlanabilmiştir. Bu durum da sendikalardaki üye sayısını artırmıştır. Böylece özelleştirme sonucu işten çıkartmalar nedeniyle kaybedilen üye sayısı, bir nebze olsun telafi edilebilmiştir. Lakin KİT'lerde memur ve sözleşmeli olarak çalışanların önemli bir kısmını; yönetici, teknik eleman ve büro elemanları oluşturmaktadır. Bu kesimler beyaz yakalı çalışanlardır ve bunların sendikalaşma eğilimleri mavi yakalılara oranla daha düşüktür (Müftüoğlu, 1996: 499).

#### **4. ŞEKER SANAYİNDE ÜRETİM VE SENDİKALAŞMA SÜRECİ**

##### **4.1. Şeker Sanayinde Üretim**

Dünya genelinde şeker üretiminin elde edinim süreci, pancar ya da kamış aracılığıyla gerçekleşmektedir. Kalite açısından hiçbir farklılığın bulunmadığı bu iki hammaddeden şeker kamışı üretiminin maliyeti, yetiştirme ve işlenme maliyetinin düşüklüğü (% 30 oranında) dolayısıyla şeker pancarına nazaran daha azdır. Günümüzde ham şeker üretiminin yaklaşık % 80'lik kısmı şeker kamışından elde edilirken geri kalan % 20'lik kısmı ise şeker pancarından elde edilmektedir. Lakin bu bilgilere rağmen özellikle AB ülkelerinin büyük kısmında (% 95 oranında) şeker üretimi, şeker pancarı aracılığıyla yapılmaktadır. AB ülkelerinin daha uygun koşul ve miktarlarda şeker kamışı ithal ederek şeker üretimi yapabilecek durumu olmasına rağmen pancar tarımının önemli birtakım sosyo-ekonomik etkileri olması dolayısıyla hammadde kaynağı olarak şeker pancarından vazgeçilememektedir (<http://www.pankobirlik.com.tr> [Erişim Tarihi: 28.03.2016]).

Türkiye'de şeker üretiminin hammaddesi ise; deniz seviyesinden ortalama 800 ile 1200 m arasındaki yükseltilerde yetiştirilen bir tarım ürünü olan şeker pancarına dayanmaktadır. GSMH içerisindeki payı % 0,2, imalat sanayi içerisindeki payı % 0,8 olan ve ülke ekonomisine yaklaşık 2,5 ile 3 milyar dolar arasında katkı sağlayan şeker üretimi, içerisinde ortalama 35 bin işçi istihdam etmekte ve bu durum sanayi sektöründe çalışanların % 1,2'sine denk gelmektedir (Şeker-İş, 2015: 23).

Stratejik bir ürün olarak şeker pancarı üretimi; tarım sektöründe yaklaşık 200-250 bin dolayında çiftçiyi istihdam ederek, ortalama 1,5-2 milyon insanın geçimini sağlamaktadır. Böylece kırsal alanda istihdamın tutunmasına yardımcı olarak, kırdan kente göçü önleyen şeker pancarı üretimi aynı zamanda şeker fabrikaları aracılığıyla doğu bölgelerindeki pek çok ile sıcak para kaynağı sağlamaktadır. Biyoetanol üretiminde önemli bir hammadde olması dolayısıyla sıvı yakıt üretebilme özelliğine sahiptir. Alternatifi olarak

görülen nişasta bazlı şeker oranla daha sağlıklı ve doğal bir besindir. Küşpe (melas) maddesinin hayvan yemi olarak kullanımı sayesinde hayvancılık sektörüne de doğrudan katkı sağlamaktadır. Şeker pancarı üretimini değerli kılan bir diğer olgu ise; sektörün katma değeridir. Çünkü sektör; tarım, nakliye ve hizmet sektörleriyle de bağlantılıdır. Alternatif tarım ürünleri olarak değerlendirilen ayçiçeğine nazaran 5, buğdaya nazaran ise 20 kat daha fazla istihdam alanı yaratmaktadır. Sektörde meydana gelen daralma, zincirleme bir reaksiyonla birlikte ilgili tüm alanları etkilemektedir. Uluslararası sermaye karşısında yerel değerleri ve ulusal ekonomiyi temsil eden son sektörlerden biri olarak değerlendirilen şeker, dışa bağımlılığın görülmediği nadir sanayi ürünlerinden birisidir. Ancak; her geçen yıl şeker pancarının ekiminde görülen azalma zamanla pancar şekerinin ithal edilebileceği ihtimalini ortaya çıkarmaktadır (Şeker-İş, 2015: 1-2).

Şekerpancarı tarımı, Türkiye'deki uygulama sahası açısından emek yoğun bir üretime sahip olan, pancar yetiştiren işletmelerin büyük çoğunluğunun KOBİ'lerden oluştuğu bir alanı ifade etmektedir. Birbirleri arasında uzun mesafelerin olduğu parçalı arazilerde görülen şekerpancarı tarımı, hem tarımdaki makineleşmeyi engellemekte hem de işgücü israfına yol açmaktadır. Bu açıdan; şekerpancarı tarımında kullanılan başta tohumluk olmak üzere, gübre ve mücadele masrafları, sulama, makine kullanımı, kredi temini ve işçilik gibi girdilerin maliyeti kg pancar başına oldukça yüksek olarak değerlendirilmektedir. Maliyet yüksekliğinin sebeplerinden bir tanesi girdi fiyatlarının pahalılığı, diğer bir sebebi ise; birim alandan elde edilen pancar miktarının düşüklüğüdür (İTO, 2007: 58). Yüksek maliyetleri en aza indirmek ve birim alandan elde edilecek şeker verimini artırmak adına Pankobirlik, çiftçiye aynı ve nakdi destek vermektedir. Pankobirlik, pancar çiftçisine tohumluk dağıtarak, bütün çiftçilere önemli miktarlarda gübre ve ekim makineleri temin etmektedir. Bu destekler karşısında çiftçiden pancar bedeline mahsup edilerek makul bir ücret alınmaktadır (İTO, 2007: 64).

Şekere duyulan ihtiyacın günden güne artması, şekerpancarından şeker elde etmenin uzun zamanlı ve maliyetli olması çeşitli şeker alternatiflerinin kullanımını hızla yaygınlaştırmıştır. Bunların başında; nişasta bazlı şekerler gelmektedir. Nişasta bazlı şekerlerin hammaddesi ise mısırdır. Nişasta bazlı şekerlerin kullanım alanlarının daha çok sakız, şekerlemeler ve çeşitli içecekler olduğu bilinmektedir.

Şeker pancarından elde edilen diğer bir ürün ise; dünya genelinde 30 milyon ton yıllık üretimi ve yaklaşık olarak 13 milyon dolar pazar payı olan, dünyanın alternatif sıvı yakıtı olarak nitelendirilen biyoetanol maddesidir (Şeker-İş, 2011: 92). Etanol, karbon, hidrojen ve oksijenden oluşan temiz, renksiz ve zehir etkisi olmayan bir sıvı alkoldür. Etanol yaygın olarak mısır, patates, tahıllar, şeker pancarı, şeker kamışı gibi tarım ürünlerinden ve selüloz

malzemelerinden üretilmektedir. Biyoetanol, temiz bir yakıt kaynağı olmasının yanında, üretimi ve muhafaza edilmesi kolay olan, düşük maliyetli, tarım kesimi için istihdam olanağı sağlayan bir maddedir. Yenilenebilir bir yakıt olarak biyoalkollerin kullanımı ile birlikte sera gazı etkileri sonucundaki çevresel emisyonlar önemli derecede azalmaya başlamıştır (Acaroğlu, 2008: 359).

Şeker fabrikalarında taşeron işçiler aracılığıyla işlerin yürütülmesi, şeker üretim sürecinin birtakım aşamalarında iktisadi rasyonelite ileri sürülerek tercih edilmekle birlikte diğer bazı faaliyetler açısından kesinlikle uygulanmaması gereken ve uzun vadede şeker işletmelerine iktisadi faydadan çok zarar veren bir politika olarak değerlendirilmektedir (Şeker-İş, 2015: 2).

Şeker sektörü içerisinde malların satımı da dahil olmak üzere; tüm üretim basamakları asıl işten oluşmaktadır. Şeker üretiminin ilk aşaması olan şekerin tartılarak analiz edilmesi, ikinci aşaması olan yıkanarak işlenmeye hazır hale getirilmesi, üçüncü aşaması olan işlenerek toz haline dönüştürülmesi ve dördüncü aşaması olan paketleme, stoklama ve satım işlemlerinin hepsi birer asıl iş olarak değerlendirilmektedir. Şeker üretimi içerisindeki tüm aşamalar, üretim süreçlerine göre bölümlere ayrılarak asıl işlerin bir bölümü şeklinde dizayn edilse bile, üretim zincirinde yer alan bir veya birden fazla bölümün alt işverene devredilmesi, işletmenin marka ve imajını ön plana alan bir işveren açısından pek de uygun bir durum olmayacaktır (Ekonomi, 2008: 38).

Şeker üretimi, tam zamanlı ve sıfır hata içeren bir üretim sürecine gerek duymaktadır. Tam zamanlı yapılmayan ve sıra dışı etkenler (elektrik kesintisi vb.) gibi üretimi çok kısa sürelerle de olsa durdurabilecek hatalar, şeker fabrikaları açısından telafisi zor ve mali açıdan külfet yaratabilecek sonuçlar ortaya çıkarabilmektedir. Şekerin tam zamanlı ve sıfır hata içeren bir metotla üretilebilmesi adına öncelikle; şeker üretiminin fabrikada değil pancar tarlasında başladığı gerçeğinden hareketle pancar türünün, yeryüzü, sıcaklık, nem vb. coğrafi etkenlere göre dikilmesi; pancar tarlasının toprak, ürün gelişimi, yağış miktarı, sulama, gübreleme ve ilaçlama ihtiyaçları doğrultusunda düzenli olarak teknolojik cihazlarla ve zirai personelle izlenmesi; yeterli seviyede gelişim gösteren ve şeker depolayan pancarın sonbahar-kış ayları içerisinde tarlalardan toplanarak, nakliye araçlarında ya da fabrikalarda gereksiz yere bekletilmeden işleme alınması; fabrika sistemi içerisinde planlı ve sıfır hatalı işletim sistemiyle üretim miktarı, kalite ve verimliliğin oluşturularak pancarın şeker ve fire miktarlarının belirlenmesi; pancar üretimi içerisinde ortaya çıkan şeker kotasının aşılması sonucunda oluşan fazla şekerin iç piyasaya normal fiyattan satımının engellenmesinin fabrikaya zarar vermesi dolayısıyla pancar üretiminin Şeker Üst Kurulu'nun açıkladığı kotasının



alt ya da üstünde olmayacak bir seviyede değerlendirilmesi gerekmektedir (Şeker-İş, 2015: 410-411).

#### 4.2. Şeker Üretiminde Kota Uygulamaları

Herhangi bir şeker fabrikası, Şeker Kurumu'nun belirlediği yıllık şeker üretim kotasını doldurmak zorundadır. Kotanın altında kalan üretim bir sonraki yıl şeker kotasını etkileyerek kurulu kapasitenin atıl seviyede kalmasına; kotanın üzerinde kalan üretim ise fazla üretilen miktardaki şekerin piyasa mekanizması gereği daha düşük bir fiyatla satılmasına yol açmaktadır (Şeker-İş, 2015: 3).

Türkiye'de şeker piyasasına yönelik düzenlemeler 2001 tarihli 4634 sayılı Şeker Kanunu yürürlüğe girinceye kadar 1956 tarihli ve 6747 sayılı Şeker Kanunu ile merkezi planlama esasına uygun olarak yapılmıştır. Bu kanun; şeker fabrikalarının kurulumu, işletimi, şeker üretim seviyesi ve şekerin ithal edilmesi gibi konuları Bakanlar Kurulu'nun inisiyatifine bırakmıştır (Şeker-İş, 2015: 26).

1980'li yıllar sonrası tarımda makineleşmenin giderek hızlanması ve pancar ekim alanlarının genişlemesi sonucunda tarımsal üretimde istikrar bozularak diğer tarım ürünlerinden pancar üretimine geçişler yaşanmış ve bu olumsuzlukların ortadan kaldırılabilmesi adına 1998 yılında "Kotalı Üretim ve Kademeli Fiyatlandırma" uygulamasına geçilmiştir (Şeker-İş, 2015: 27). Kota uygulamasına geçilmesinin temel nedenleri; pancar üretiminin şekerdeki iç talep doğrultusunda artırılması ve böylece şeker üretiminin garanti altına alınması; şeker pazarında büyümenin sağlanması; şeker fabrikalarının verimlilik ilkesi doğrultusunda rasyonel metotlarla çalıştırılması; şeker üreticilerine düzenli ve yeterli seviyede gelir sağlanabilmesi; tarım kesimine aktarılan sübvansiyonların rasyonel kullanımının gerçekleştirilebilmesi; Türkiye'nin uluslararası çevrelerin taahhütleri (DTÖ, IMF, DB) çerçevesinde öngördükleri tarım politikalarına uyumunun sağlanabilmesi olarak ifade edilmektedir (Akbay, 2003: 15).

İlk etapta; Türk Şeker tarafından belirlenen pancar üretim kotası ve şeker fabrikaları arasındaki kota dağılımı 2001 yılında çıkarılan yasayla birlikte Şeker Kurumu'na aktarılmıştır. 2001 yılında kabul edilen 4634 sayılı Şeker Kanunu ile hedeflenen yeni ilkeler; şeker üretiminde istikrarın sağlanması; şeker sektörünün iç piyasada rekabet kuralları çerçevesinde idame ettirilmesi; AB düzenlemelerinin yanında DTÖ ve diğer uluslararası kuruluşların taahhütlerinin uyumlaştırılma süreçlerinin sağlanması ve özelleştirme koşullarına yönelik hukuki çerçevenin oluşturulması şeklinde belirlenmiştir (Şeker-İş, 2015: 27).

4634 sayılı Şeker Kanunu'nda kota uygulaması; kanunun 3. ve 4. maddelerinde düzenlenerek üç tür kota tanımlanmıştır: A kotası, yurtiçi talep doğrultusunda üretilen ve pazarlama yılı içerisinde iç piyasaya sunulacak olan şeker miktarını; B kotası, A kotasında belirlenen rakamın belirli bir oranına denk gelen ve güvenlik payı (olağanüstü koşullar) amacıyla bulundurulmak üzere üretilen şeker miktarını; C kotası ise, A ve B kotaları dışında üretilen ve işlenmek üzere ihrac etmek amacıyla elde edilen şeker miktarını tanımlamaktadır (Şeker-İş, 2015: 27).

2001 yılında yürürlüğe konulan 4634 sayılı Şeker Kanunu ile birlikte nişasta bazlı şekerlere % 10 oranında kota getirilmiştir. Kota uygulaması, AB ülkelerine benzer şekilde şeker alternatiflerinin pazar payını düzenlemeye yönelik olarak oluşturulmuştur. Kota uygulamasının altında yatan temel fikir; şeker pancarı gibi ülkeye kattığı katma değer yüksek olduğu önemli bir hammaddenin pahalıya elde edilmiş olsa da üretilmesinin gıda güvenliği bakımından önemli ve buna karşılık olarak ithal hammadde (mısır) işleyerek büyümeye çalışan bir sektörün şeker alternatif görülmesinin ülke çıkarlarına uygun olmayacağı görüşünün dile getirilmesidir (DPT, 2002: 88-89). Bakanlar Kurulu ise; kendisine verilen yetkiyi kullanarak son 10 yılda NBŞ kotasını % 25-50 oranında arttırmıştır. Ayrıca şeker kanunuyla NBŞ kotasının % 15 seviyesine çıkarılması NBŞ üretimini özendirmekle birlikte pancar sektörünü ve pancar çiftçisini negatif etkilemiştir (Şeker-İş, 2015: 20).

### 4.3. Şeker Sanayinde Sendikalaşma Süreci

1947 tarihli "İşçi ve İşveren Sendikaları ve Sendika Birlikleri Hakkında Kanun" un ortaya çıkardığı yeni imkanların etkisiyle Şeker Sanayinde ilk işçi sendikası 4 Mayıs 1948 yılında Eskişehir'de kurulmuştur. Eskişehir Şeker Fabrikası İşçileri Sendikası olarak organize edilen bu sendikadan iki yıl kadar sonra, 1950 tarihinde Turhal'da ikinci sendika, 1951 tarihinde Alpullu'da üçüncü sendika ve 1952 tarihinde de Uşak'ta dördüncü sendika kurulmuştur. Bu sendikalar beraber hareket etme ihtiyacı içerisinde bir federasyon meydana getirmişlerdir. "Türkiye Şeker Sanayi İşçi Sendikaları Federasyonu" olarak anılan bu organizasyon kurulduğu ilk yıllarda sadece 4 sendikayı temsil ederken, 10 yıllık süreçte bu sayı 15'e kadar yükselmiştir ([http://www.sekeris.org.tr/s10\\_tarihce.htm](http://www.sekeris.org.tr/s10_tarihce.htm) [Erişim Tarihi: 10.03.2016]).

Türk-İş Konfederasyonu'nun teşkilatlanma programı çerçevesinde hareket eden federasyona üye sendikalar Alpullu'da toplanarak yeni oluşturulacak sendikanın tüzüğünü hazırlamışlar ve 4 Şubat 1963 tarihinde resmi olarak ŞEKER-İŞ (TÜRKİYE ŞEKER SANAYİİ İŞÇİLERİ) Sendikası'nı kurmuşlardır. Federasyondan istifa eden sendikalar, iki ay içerisinde genel kurullarını yaparak Şeker-İş bünyesinde şube olarak yer almışlardır. Kuruluş yıllarında

10 bin üyeye sahip olan Şeker-İş Sendikası 50. yılının sonunda 28 bini aşkın üyeye ulaşmıştır. Şeker-İş'in bugün itibarıyla 29 şubesi ve 1 baş temsilciliği bulunmaktadır. Üyelerine sağladığı maddi kazanımlarla birlikte, 1997 yılında bünyesinde kurulan Ölüm ve Sosyal Yardımlaşma Vakfı aracılığıyla bir taraftan zor durumdaki üyelerini ve ailelerini maddi açıdan destekleyen Şeker-İş, diğer taraftan da üyelerine çeşitli sosyal hizmetler sağlamaktadır. Hizmet sendikacılığının bir örneği olarak Vakıf bünyesinde kurulan ve İktisadi İşletme kanalıyla işletilen "Şeker-İş Misafirhanesi", "Şeker Anadolu Mutfağı Lokanta İşletmesi", "Sigorta Aracılık Hizmetleri Ltd. Şti." gibi kurumlar oluşturulmuş ve üyelerin, eğitim ve dinlenme ihtiyaçlarını karşılayan "Grand Şeker Hotel" hizmete açılmıştır ([http://www.sekeris.org.tr/s10\\_tarihce.htm](http://www.sekeris.org.tr/s10_tarihce.htm) [Erişim Tarihi: 10.03.2016]).

## 5. ŞEKER-İŞ SENDİKASININ ÖZELLEŞTİRME SÜRECİNE BAKIŞI

Türkiye'de şeker pancarı üretimi; Türkiye Şeker Fabrikaları Anonim Şirketi'ne ait 25 şeker fabrikası ile özel sektör kapsamında değerlendirilen 8 şeker fabrikası olmak üzere toplam 33 fabrikadan oluşmaktadır. Özel sektör dahilinde yer alan 8 şeker fabrikasından 5'i (Amasya, Kayseri, Boğazlıyan, Konya, Çumra) küçük pancar üreticilerinin örgütü olan Pankobirlik tarafından yönetilmektedir. Diğer 3 fabrikanın (Adapazarı, Kütahya, Aksaray) işletimi ise; özel sektör tarafından yürütülmektedir (Şeker-İş, 2015: 401).

Dünyaca ünlü bir şeker markası olan ED&FMAN'ın İstanbul Pazarlama Ltd.Şti'si, danışman firma olarak belirlenen OYAK Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ve Rabo International Advisory Services B.V. den oluşan üçlü konsorsiyum, 2005 yılının ortalarında şeker fabrikalarının özelleştirilmesine ilişkin bir strateji raporu hazırlamıştır. Bu organizasyon tarafından hazırlanan; "Strateji Raporu" ile şeker fabrikalarının coğrafi bölgeler itibarıyla belirlenmiş 5 portföy halinde ve satış yöntemiyle özelleştirilmesi öngörülmüştür. Bu öngörüler ışığında, coğrafi gruplandırma sistemi temel alınarak 5 portföy grubu oluşturulmuştur. Bu gruplar ([http://www.sekeris.org.tr/s315\\_seker\\_is\\_sendikasinin\\_ozellestirmeye\\_kar.htm](http://www.sekeris.org.tr/s315_seker_is_sendikasinin_ozellestirmeye_kar.htm) [Erişim Tarihi: 13.03.2016]):

Grup(E): Uşak, Alpullu, Susurluk, Burdur, Afyon, Eskişehir.

Grup(D): Ankara, Bor, Ereğli, Iğın.

Grup(C): Kastamonu, Kırşehir, Turhal, Yozgat, Çorum, Çarşamba.

Grup(B): Elazığ, Malatya, Erzincan, Elbistan.

Grup(A): Kars, Erciş, Ağrı, Muş, Erzurum.

6 Aralık 2005 tarih ve 26015 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Özelleştirme Yüksek Kurulu kararıyla Bor, Ereğli, Iğın Şeker Fabrikaları özelleştirme programına alınarak Sümer Holding'e bağlanmıştır. Bu fabrikaların

ihale ilanları 13 Nisan 2006 tarihinde yayımlanmıştır. Üretim maliyetleri düşük, karlı fabrikalardan olan Bor, Ereğli ve Ilgın Şeker Fabrikalarının; Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'na devriyle birlikte şeker sanayinde yer alan karlı fabrikaların kolayca satılacağı, diğerlerinin de kapatılacağı yönünde endişelerin oluşması üzerine Şeker-İş, mücadele sürecini başlatmıştır (Şeker-İş, 2013: 98).

Mücadele çerçevesinde çeşitli gazetelere "Başbakanımıza Açık Mektup" başlığı ile tam sayfa ilanlar verilmiştir. Mektubun içeriğinde şeker fabrikaları satılırsa;

- 18-20 civarında şeker fabrikası kapatılarak bölgesel kalkınma sektöre uğrayacak,
- Türkiye şeker üretiminden tamamen çekilerek pazar haline gelecek,
- Dışa bağımlılık ve dış borçlanma ihtiyacı giderek artacak,
- Pancar üretimi % 40-50 oranında, istihdam ise % 60 oranında azalacak,
- Ülke ekonomisi, 1.5 milyon TL'den fazla katma değer kaybı yaşayacak,
- 9.000'den fazla çalışan işsiz kalacak,

Özelleştirme neticesinde pancara dayalı şeker üretiminden vazgeçilmesiyle birlikte; GDO'lu nişasta bazlı şeker ve tatlandırıcıların yaygınlaşması halk sağlığını tehdit edecek ibareleri yer almaktadır (Şeker-İş, 2013: 101). Şeker-İş Sendikasının, özelleştirmeler karşısındaki hukuki mücadelesi, 11 Şubat 2004 tarihli Amasya Şeker Fabrikası'nın özelleştirme sürecine sokulmasıyla başlamış fakat yapılan mücadele başarıya ulaşamamıştır. Bakanlar Kurulu'nun Şeker Kurumu'nu kapatma kararı üzerine Şeker-İş, yeniden harekete geçmiş ve Şeker Kurumu'nun kapatılmasına yönelik kararın iptali için Danıştay'a başvurmuş ve davayı kazanmıştır. Şeker-İş Sendikası, 26.01.2006 tarihinde Danıştay 13. Dairesine başvurarak; Bor, Ereğli ve Ilgın şeker fabrikalarının özelleştirme programına alınmasına ilişkin karara karşı iptal ve yürütmenin durdurulması amacıyla dava açmıştır. Danıştay İdari Dava Daireleri Kurulu, Şeker-İş Sendikasının itirazını yerinde bularak "Satışları şeker sektörünün geleceği açısından zararlı olabilir" gerekçesiyle Türk Şeker Fabrikaları A.Ş. bünyesindeki bu fabrikaların satışına onay vermemiş ve şeker sektörünün dengeleri nedeniyle en karlı 3 fabrikanın satışının tekrar gözden geçirilmesini istemiş ve dava dosyasını Danıştay'ın 13. Dairesine geri iade etmiştir. B portföyünün satışı, 12.01.2010 tarihli karar ile durdurulmuştur. Özelleştirme İdaresi Başkanlığı ise; 27.06.2011 tarihli karar ile temyiz isteğinden feragat etmiştir. Bu dilekçenin kaydedilmesi ile birlikte Danıştay 13. Dairesinin kararı da kesinleşmiştir. Daha sonraki süreçte; B ve C portföyün-

deki şeker fabrikaları satışa sunulmuş, Şeker-İş Sendikası tarafından da yürütmeyi iptal davaları açılmıştır. Sonuç olarak; Türk Şeker Fabrikalarının özelleştirilmesine dair yargı kararlarının tümü iptal edilmiş olup, davalı Özelleştirme İdaresi Başkanlığı'nın temyizden feragat dilekçeleri ile birlikte iptal kararları kesinleşmiştir ([http://www.sekeris.org.tr/s315\\_seker\\_is\\_sendikasinin\\_ozellestirmeye\\_kar.htm](http://www.sekeris.org.tr/s315_seker_is_sendikasinin_ozellestirmeye_kar.htm) [Erişim Tarihi: 13.03.2016]).

## **6. ŞEKER-İŞ SENDİKASININ ÖZELLEŞTİRME SÜRECİNE BAKIŞ AÇISI: BURDUR-UŞAK ÖRNEKLEMİ**

Şeker sanayinde yaşanan özelleştirme sürecine dikkat çekebilmek ve bu alanda gerçekleşebilecek muhtemel etkileri görebilmek adına; hem araştırmanın yapıldığı yerlerin araştırmacıların buldukları coğrafi konuma dayalı yakınlıkları, hem de özellikle Cumhuriyet'in kalkınma atılımının ilk nüveleri olarak betimlenen Batı Anadolu'daki iki önemli şeker fabrikasını temsil eden şehirler olması dolayısıyla Burdur ve Uşak illeri, bu araştırmanın örneklemini oluşturmuş ve ilk olarak Burdur'da, sonrasında ise Uşak'ta konuyla ilgili kesimlerle görüşülerek, özelleştirme sürecine yönelik değerlendirmelerde bulunulmuştur.

### **6.1. Burdur Şeker-İş Sendikası Örnekleme**

Mevcut araştırma için ilk etapta Burdur şehrine gidilerek, Burdur Şeker-İş Sendikası Başkanı Mustafa ONAY ile görüşülmüştür. Özelleştirme sürecine bakış açısı ve Şeker-İş'in geleceği hakkında kendisiyle mülakat (görüşme) yapılmış ve şeker fabrikalarının özelleştirilmesi sürecine yönelik olarak sendikanın genel bakış açısı ele alınmaya çalışılmıştır. Şeker fabrikalarının özelleştirilmesi gündeme geldiğinde verilen ilk tepkiler, özelleştirmenin amacının ne olduğu, fabrika çalışanlarına ne gibi etkileri olduğu, fabrika çalışanlarının motivasyonlarının bu durumdan nasıl etkilendiği ve özelleştirme karşısında izledikleri yol ile ilgili sorular yöneltilmiştir.

Şeker fabrikalarının özelleştirilmesi sürecine dair sorular sorulduğunda, Sendika Başkanı Mustafa ONAY; Burdurlu olduğunu, uzun yıllardır sendika başkanı olarak görevde bulunduğunu ve çalıştığı fabrikaya aidiyet duyduğunu ifade etmiştir. Bu duyguyla ve temsil ettiği 357 sendika üyesi işçisini düşünerek önlerinde zorlu bir süreç olduğunu ve özelleştirme kıskacında olduklarını dile getirmiştir. Özelleştirme sürecinin gerçekleşmesi durumunda; sendikalı işçilerin birtakım haklardan mahrum kalacağını belirtmiş ve bunların en önemlisi olarak iş güvencesi, kıdem ve ihbar tazminatı kavramlarına vurgu yapmıştır. Bunlara ilaveten; servis imkânları, yıllık belli bir miktar şeker, ayakkabı, iş elbisesi, yemek vb. aynı yardımlar ve ikramiye gibi nakdi

yardımlarda da birtakım hak kayıpları olabileceğini ifade etmiştir. Sahip olunan bu hakların kaybedilmemesi için Burdur Şeker-İş Sendikası direnç göstermeye başlamıştır.

Genel merkezin görüş ve önerileri doğrultusunda tamamen bilimsel ve resmi verilere dayanan, şeker sanayinin mevcut durumunu, sorunlarını ve özelleştirmenin olası sonuçlarını aktaran pek çok raporu; ilgili bakanlıklara, siyasi partilere, diğer sendikalara, sivil toplum örgütlerine ve basın-yayın kuruluşlarına ilettiklerini ifade etmişlerdir. Burdur Şeker-İş Sendikası olarak iktidar parti milletvekillerine ziyaretlerde bulunmuş, iktidar partisinin il başkanlığı önüne siyah çelenk konulmuş ve basın açıklamaları yapılmıştır. Ayrıca; Burdur'un ileri gelenleri ile özelleştirme hakkında fikir alışverişinde bulunularak ve platformlar düzenlenerek kamuoyu oluşturulmuştur. Belediye Başkanı, Sanayi ve Ticaret Odası Başkanı, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, Esnaf ve Sanatkarlar Odası Birliği ve Ziraat Odası ile bağlar kopartılmamıştır. Bu durum; Burdur şehri için büyük öneme sahip olan şeker fabrikasının özelleştirilmesine karşı, şehrin geliştirdiği refleksi ve bunun sonucunda oluşan dayanışmayı gözler önüne sermesi bakımından önemli yer teşkil etmektedir.

Ayrıca sektörün farklı kesimlerini oluşturan pancar üreticilerine, şeker işçilerine ve yöre esnafına fabrikaların özelleştirilmesi durumunda olabileceklerle ilgili bilgiler verilmiştir. Bu durumdan etkilenecek grupların menfaatleri ön plana çıkartılarak anlatılmaya çalışılmıştır. Burdur Şeker Fabrikası, 203 köyde pancar ekiminin yapıldığı ve 7261 çiftçiye, 6 il ve 26 ilçeye hitap eden ve onlara önemli bir istihdam alanı sağlayan bir kuruluştur. Bu durum; fabrikanın özelleştirilmesi halinde çok sayıda ve farklı kesimlerden insanın etkilenebileceğinin açık bir göstergesidir. Fabrikanın özelleştirilmesi; Burdur'u ilerleyen yıllarda göç veren bir il haline getirecektir. Öncelikle Burdur kırsalında yaşayan çiftçilerin, ilk etapta şehrin merkezine sonrasında ise; başka şehirlere göç edebilmesi yüksek ihtimal dâhilindedir. Hiç şüphesiz bu durum; çiftçiler arasındaki en büyük dayanışma ağı olan Pankobirlik'i de olumsuz yönde etkileyecek ve etki alanını daraltacaktır.

Şeker fabrikalarının özelleştirilmesinin amacı; devletin işletmecilik alanından çekilmesi ile birlikte devlet bütçesi üzerindeki şeker fabrikalarının finansman yükünün azaltılması düşüncesinden ileri gelmektedir. 2000 yılından bu yana; 196 işyerinde özelleştirmeye gidilmiş ve bunların 180 tanesine kilit vurulmuştur. Burdur Şeker Fabrikası'nın şehir merkezindeki konumu düşünüldüğünde; özelleştirme sonrasında fabrikanın kapatılmasıyla birlikte bu arazinin, inşaat sektörünün yerel unsurlarının rant alanı haline geleceği söylenebilecektir.

Özelleştirmenin, işçiler üzerindeki potansiyel etkisi düşünüldüğünde; işçilerin, sendikal haklarında yaşanabilecek gerilemeler dolayısıyla hak mücadelelerindeki direnme güçleri zayıflayacaktır. Özel sektörün eline geçmesi durumunda; fabrikanın yeni işverenleri, maliyetleri minimize etmek adına çalışan sayısını azaltma yoluna gidecek ve böylece işsizlik oluşacaktır. Şeker fabrikası işçileri açısından özelleştirme sürecinin ortaya çıkaracağı bu potansiyel etkiler, çalışanların iş motivasyonlarını da düşürecektir. Bu durumu tetikleyen temel olgu ise; özelleştirme sonrasında yaşanacak olan işsizlik korkusudur.

Burdur Şeker Fabrikası çalışanları, özelleştirmeye karşı dik duruşlarını sergilerken aynı zamanda özelleştirmenin en başta Burdur halkını etkileyeceğini sürekli olarak dile getirmişlerdir. Sendikanın bu konudaki tavrı; özelleştirme olacaksa ya da olmak zorundaysa fabrikanın, çalışan-üretici-kamu işbirliğine dayalı bir üretim altyapısı içerisinde işletilmesi gerektiği yönündedir.

## 6.2. Uşak Şeker-İş Sendikası Örnekleme

İkinci örneklem için; Uşak Şeker-İş Sendikası Başkanı Yaşar TAYLAN'la görüşülmüştür. Özelleştirme sürecine bakış açısı ve Şeker-İş'in geleceği hakkında Burdur'da sorulan soruların aynıları sorulmuş konuya farklı bir ağızdan yorum getirilmiştir.

Şeker fabrikalarının özelleştirilmesi dile getirildiğinde; Sendika Başkanı Yaşar TAYLAN, 22 yıldır mevsimlik işçi olarak çalıştığını ve 2013 yılında Sendika Başkanı seçildiğini dolayısıyla da özelleştirme sürecinin başkanlığa seçilmeden önce de gündemde olduğunu ifade etmiştir. Göreve başladığından itibaren kendisini bu mücadelenin içerisinde bulmuş ve 265 işçiyi temsilen Uşak'ın milletvekillerine, siyasi parti başkanlarına, hükümet yetkililerine, yöre esnafına ve pancar çiftçilerine özelleştirmenin olumsuzluklarını anlatmıştır.

Yaşar TAYLAN; devletin, fabrikaları bürokratik olarak hantal bir yapıda gördüğünü belirterek, bu yükten kurtulmak istediğini ve bu sorunsalı da özelleştirme yoluyla çözmeye çalıştığını ifade etmiştir. Şekerin stratejik bir ürün olduğunu vurgulayarak, devlet kontrolünden çıkarılıp özel sektöre teslim edilmesinin, şeker üretiminin geleceği açısından uygun olmadığını savunmuştur.

Konya ve Adapazarı gibi şeker sektöründe özelleştirmenin gerçekleştirildiği illerdeki çalışanların durumlarına yönelik edinilen bilgiler sonucunda; özelleştirmenin, Uşak Şeker Fabrikası çalışanları üzerindeki potansiyel etkilerine bakıldığında; motivasyonlarının etkilenebileceğine, gelecek kaygısı

duymaya başladıklarına, emeklilik yılı uzun olanların içsel dünyalarında en-dişe duyduklarına ve işsiz kalma korkusu yaşadıklarına yönelik izlenimler edinilmiştir.

Özelleştirme sürecinin gerçekleşmesi durumunda E portföyünde bulunan Uşak Şeker Fabrikası; çevresindeki diğer illerden daha düşük oranda üretimde bulunduğu için Burdur ve Afyon gibi devasa büyük fabrikaların arasında yaşam şansı bulamayacaktır.

Özelleştirme sürecinin gerçekleşmesi halinde işçilerin alacağı ücretler 4C üzerinden (bir yıldan az süreli veya mevsimlik hizmetler) değerlendirilecek ve bu durum da doğrudan ücretlerinin düşmesine neden olacaktır. Bu ücretler, istihdama teşvik edici ücretler olmadığından dolayı istihdama yönelik rakamlarda düşüşler görülecektir.

Bu araştırmaların sonucunda, amaçları aynı olan şeker sektöründeki iki sendikanın farklarına değinmek gerekirse; Burdur Şeker-İş Sendikası Başkanı uzun yıllardır işçileriyle samimi bağlar kurduğu için özelleştirme sürecinde işçilerinin motivasyonlarını ve mücadele gücünü yüksek tutmak adına elinden gelen çabayı göstermiştir. Uşak'ta ise sendika başkanı; Burdur Şeker-İş Sendikası Başkanına nazaran daha kısa süredir görevde olmasına da bağlı olarak özelleştirme sürecinin tümünü içselleştirememiş, bu açıdan da sürece karşı Uşak Şeker-İş Sendikası'nın direnci daha zayıf bir görünüm sergilemiştir. Burdur Şeker-İş Sendikası Başkanı'nın özelleştirme karşısındaki bu dik duruşunun nedenlerinden birisi de şeker fabrikasının Burdur şehri açısından en önemli istihdam alanı olmasından kaynaklanmaktadır. Uşak ili farklı iş-kollarının yer aldığı ve sanayileşme açısından Burdur'a göre daha gelişmiş bir şehir olduğundan, çalışanlar farklı istihdam alternatiflerine göre tercihlerde bulunabilmekte, bu durum da Burdur iline kıyasla Uşak'ta şeker fabrikasının önemini azaltmaktadır.

## SONUÇ

Özelleştirme; serbest piyasa ekonomisine dayanan, piyasayı değiştirecek bir araç olarak görülen uzun yıllardır gündemde olan konulardan biridir. Özelleştirme, devletin kontrolündeki kuruluşların özel sektöre devredilmesi ve devletin müdahalelerini azaltmaya yönelik bir hareket olarak tanımlanabilir.

Özelleştirmeye farklı bakış açıları vardır. Olumlu bakışların yanında olumsuz bakışların fazlalığı dikkat çekmektedir. Özelleştirmenin savunucuları, özellikle KİT'lerin ekonomiye ağır bir yük olduğunu, enflasyonu artırdığını, personel fazlalığından dolayı verimli çalışmanın azaldığını ve açıkların oluştuğunu ve ödenen vergilerin de bu açıkları kapatmaya gittiğini söylemektedirler. Diğer taraftan, özelleştirmeye karşı olanlar ise; KİT'lerin ve dev-



letin diğer kuruluşlarının yok pahasına bazı çıkar gruplarına satılmak istendiğini, bazı varlıkların yabancı grupların eline geçmesinin stratejik açıdan tehlikelere yol açacağı, ülkeyi uzun vadede olumsuz etkileyeceğini vurgulamaktadır. Bunun yerine, devlet kuruluşlarının bir miktar yatırımla tekrar kâra geçirilmesinin zor olmadığı görüşü savunulmaktadır.

Özelleştirmeye sendikalar açısından bakıldığında ise; sendikali çalışan sayısının özelleştirme sonrası büyük oranlarda azaldığı ve özel sektörün yönetiminde çalışan işçilerin sendikali olma olasılıklarının giderek zayıfladığı görülmektedir. Bu açıdan, sendikaların esas itibarıyla özelleştirme karşıtı olmaları olağan bir durum olarak değerlendirilebilir. Şeker sanayinin ele alındığı bu araştırma ışığında; şeker sanayinde yer alan Şeker-İş Sendikası'nın özelleştirme sürecine tepkilerine bakıldığında ilk olarak, özelleştirme sürecinin tam anlamıyla anlaşılmadığı ve özelleştirilen bazı bölgelerde yaşanan işçi çıkarılmaları ve iş güvencesi kayıplarının görülmesi sonucunda sendikaların bu konulara yönelik tepkiler göstererek, gerek çeşitli gösteriler gerekse de hukuki yollar aracılığıyla özelleştirme sürecini durdurmaya çalıştıkları görülmüştür.

Araştırmanın yapıldığı gerek Burdur, gerekse de Uşak illerinde yer alan, şeker sanayine yönelik üretim yapan kamu iktisadi teşebbüslerinin, muhtemel bir özelleştirme süreci sonrası yeni konumlarının ne olabileceği değerlendirilmiş ve bu sürecin fabrikada çalışan şeker işçileri üzerindeki etkileri analiz edilmeye çalışılmıştır. Hem Burdur hem de Uşak'taki şeker işçileri açısından dikkate değer en temel nokta; bu oluşabilecek yeni durumun mevcut çalışanların iş güvencelerini tehdit etmesi ve onları işsizlik sorunsalının tedirginliği içerisine sürüklemesi olmuştur. Diğer taraftan ise; iki ilin gerek sanayi açısından yapısal farklılıkları (Uşak'ta farklı sanayi dallarının yaygınlığı) gerekse de iki ilde yer alan fabrikada örgütlü mevcut sendikalar arasındaki aidiyet ve düşünsel farklar (Burdur Şeker-İş Sendikası Başkanı'nın gerek işçilerine gerekse de fabrikaya duyduğu aidiyet) iki örneklemin en belirgin farklılıklarını ortaya koymaktadır.

#### **KAYNAKÇA**

- ACAROĞLU, M. (2008). Türkiye'de Biyokütle-Biyoetonal ve Biyomotorin Kaynakları ve Biyoyakıt Enerjisinin Geleceği, *VII. Ulusal Temiz Enerji Sempozyumu (17-19 Aralık 2008)*, İstanbul, ss.351-362.
- AKBAY, A. Ö. (2003). Türkiye'de Şeker Üretiminin Ekonomik ve Sosyal Karlılığının Değerlendirilmesi, *TAEA Proje Raporu*, Yayın No:104, Ankara.

- ALPER, Y. (1994). *İktisadi Amaçları ve Sosyal Sonuçlarıyla Özelleştirme*, Ankara: Sağlık-İş Yayınları
- BAYRAKTUTAN, Y. (2003). *Dünyada Özelleştirme., Özelleştirme, Teori Dünya ve Türkiye Deneyimi*, Ankara: Liberte Yayınları, ss.79-106.
- DPT (Devlet Planlama Teşkilatı) (2002). *Şeker Politikalarında Yeni Yönelimler ve Türkiye'nin Konumu*, Yayın No:2652, Ocak-2002.
- EKONOMİ, M. (2008). Asıl İşveren - Alt İşveren İlişkisinin Kurulması ve Sona Ermesi, *Türk İş Hukukunda Üçlü İlişkiler: Legal Vefa Toplantıları (II) Prof. Dr. Nuri ÇELİK'e Saygı*, İstanbul: Legal Yayıncılık.
- EREN, A. (2008). *Türkiye Ekonomisi*, 2.basım, Bursa: Ekin Yayınevi.
- FALAY, N. (1994). *Özelleştirme Yöntemleri ve Sorunları, Özelleştirme Tartışmaları*, 1. Baskı, İstanbul: Bağlam Yayınevi.
- <http://www.pankobirlik.com.tr>, Erişim Tarihi: 28.03.2016
- [http://www.sekeris.org.tr/s10\\_tarihce.htm](http://www.sekeris.org.tr/s10_tarihce.htm), Erişim Tarihi: 10.03.2016
- [http://www.sekeris.org.tr/s315\\_seker\\_is\\_sendikasinin\\_ozellestirmeye\\_kar.htm](http://www.sekeris.org.tr/s315_seker_is_sendikasinin_ozellestirmeye_kar.htm), Erişim Tarihi: 13.03.2016
- İTO (İstanbul Ticaret Odası) (2007). *Türkiye'de Şeker ve Şekerpancarı Üretiminde Kota Sistemine Geçiş, Bugünkü Durum ve Geleceği*, (Hazırlayan: Prof.Dr. Celal Er), Yayın No:2007-33.
- KARABIYIK, İ. (2010). Türkiye'de Özelleştirmenin Çalışma Hayatı Üzerinde Etkileri, *Hukuk, Ekonomi ve Siyasal Bilimler Aylık İnternet Dergisi*, 98, 1-13.
- MÜFTÜOĞLU, Ö. (1996). Özelleştirme ve Sendikalar, *Türkiye Sendikacılık Ansiklopedisi*, Cilt:2, İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları, 498-500.
- ŞEKER-İŞ (2011). *Şekerin Geleceği*, Ankara: Şeker-İş Yayınları.
- ŞEKER-İŞ (2013). *İki Teneke, Tahta İskele ve Kırık Bir Masadan Yıkılmaz Kaleye*, Ankara: Aydoğdu Ofset Matbaacılık.
- ŞEKER-İŞ (2015). *Türkiye'de Şeker Sektörü Üretim Süreci ve Çalışma İlişkileri: Yönetmel, Hukuki, Sosyolojik ve Ekonomik Boyutlarıyla Şeker Sanayii Araştırma Projesi*, Ankara: Şeker-İş Yayınları.
- TAŞÇI, F. (2008). Türkiye'de Sendikaların Özelleştirme Yaklaşımları, *Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi*, 54, 95-115.
- TDV (Türk Demokrasi Vakfı) (1994). *Türkiye'de Özelleştirme Araştırma Raporu*, Ankara.
- YASİN, M. (2007). *Uygulama ve Yargı Kararları Işığında Özelleştirmenin Hukuki Rejimi*, Yenilenmiş 2. Baskı, İstanbul: Beta Basım Yayın Dağıtım A.Ş.
- ZAIM, O. ve ÇAKMAK, E. (1994). *Kamu Sektörü, Özelleştirme ve Etkinlik Özelleştirme Tartışmaları*, Birinci Baskı, İstanbul: Bağlam Yayınevi.